

מרכז בגין-סאדאת לחקרים אסטרטגיים

הריגת סולימאני לא תבלום את התוקפנות האיראנית

מאת: אל"מ (מיל') ד"ר רפאל בוכניק-חן

מבט מבס"א מס' 1,415, 21 בינואר 2020

תקציר: מבט מפוכח על האסטרטגיה האיראנית במזרח התיכון מחדד את התובנה המרכזית לפיה הריגת סולימאני לא תשפיע על כוונת טהראן להמשיך ביישום מדיניותה האזורית האגרסיבית, במישרין או באמצעות ארגוני חסות.

בישראל ובמערב, בעיקר בארה"ב, רווחת ההערכה כי הריגתו של קאסם סולימאני יצרה ואקום פיקודי משמעותי בשורות משמרות המהפכה האיראניים ובכוח קודס בפרט. לפי הערכה זו, החיסול הספקטקולארי פרם את רשת המיליציות השיעיות והגורמים המיליטנטיים הפרו-איראניים במזרח התיכון וסילק מהדרך את החוט המקשר והמתאם העליון בין כוחות אלה. לפיכך יידרשו זמן ניכר ומשאבים מחודשים לשיקום מערך זה, בעיקר בעיראק ובסוריה, ובמשתמע, צפוי עיכוב בלתי מבוטל בתהליך ההתבססות האיראנית במדינות אלה.

הערכה אופטימית זו נקשרה גם לגילויי המחאה הנרחבים באיראן, שהרקע המידי להן היה האירוע הטראגי של הפלת המטוס האוקראיני על-ידי מערך ההגנה האווירית האיראנית והתכחשות השלטונות לאחריותם בהקשר זה.

בארה"ב מיהרו גורמי ממשל בכירים לטעון כי הריגת סולימאני שיקמה את ההרתעה מול איראן, כאשר התגובה האיראנית המדודה והמבוקרת, שהשתקפה בשיגור מספר טילים בליסטיים לעבר בסיסים עיראקיים המשמשים גם את ארה"ב, מצביעה לדעתם על כך שאיראן אינה חותרת לעימות צבאי כולל עם ארה"ב.

יתר על כן, העובדה שטהראן העבירה, באמצעות ממשלת עיראק, התרעה מוקדמת על כוונת התגובה שלה התפרשה בארה"ב כרצון איראני "לצאת ידי חובה" בעצם הנקיטה במהלך הפגנתי מוגבל שלא נועד לגרום לחללים אמריקניים אלא לשמר את יוקרת המשטר בעיני העם האיראני.

בדיסציפלינת היחסים הבינ"ל מקובל להניח כי בניית הרתעה או שיקומה, כל עוד אין המדובר בהרתעה גרעינית, מבוססות על רצף תהליכי המכיל מפגני כוח והתגוששויות תדמיתיות; במקרים רבים מהווה ההרתעה הטמעת רושם יותר מאשר נתון מוחשי.

אין מחלוקת כי הריגת סולימאני היוותה זעזוע למערך ההשפעה האזורי של איראן, שהרי הוא היה המוציא והמביא, הדבק המלכד בין המיליציות השיעיות ומי שהחזיק במוטת השליטה לניהול והרחבת ההשפעה האיראנית באזורי החסות של טהראן. עם זאת, ספק אם נפער חלל שאינו בר מילוי עקב הסתלקותו.

סולימאני היה לכל הדעות סמל ותעודת הזהות של כוח קודס, אולם מערך הפיקוד של כוח זה וזיקתו הפיקודית למשמרות המהפכה מייצרים תנאים סבירים לשמירת הרציפות ההיררכית במסגרת זו, ובכלל זה "העברת המקל" באופן מידי וללא זעזועים משמעותיים בשדרת הפיקוד.

טהראן הבהירה בערוצים דיפלומטים לארה"ב כי תקיפת הבסיסים העיראקיים/אמריקנים בעיראק ממצה את תגובתה הצבאית להריגת סולימאני, בהנחה כי ממשל טראמפ יבליג על ירי הטילים. חרף הסממן המרגיע הטמון במסר זה, ספק אם ארה"ב תוכל להתייחס אליו כאל תפנית במדיניות האיראנית במפרץ הפרסי, מה גם שטהראן אינה מסתירה את שאיפתה להביא לסילוק מלא של הנוכחות הצבאית האמריקנית מעיראק, ומבחינת ההנהגה האיראנית כל האמצעים כשרים להשגת יעד זה.

זאת ועוד, האיראנים שואבים עידוד מהתהליכים הפנימיים בארה"ב, ובעיקר יוזמת המפלגה הדמוקרטית להגבלת חופש הפעולה הצבאי של הנשיא טראמפ מול איראן, ומזהים בכך מגמה המשחקת לידיהם בכל הנוגע ל"מרחב החסינות" של תוכניתם הגרעינית.

מבט מפוכח על האסטרטגיה האיראנית במזרח התיכון עשוי לחדד את התובנה המרכזית לפיה בכוונת טהראן לדבוק ולהמשיך ביישום מדיניותה האזורית האגרסיבית, במישרין או באמצעות ארגוני חסות. במשתמע, הריגת סולימאני הייתה בבחינת "מכה קטנה בכנף" ולא מעבר לכך.

בראיית ההנהגה האיראנית, טהראן יצאה מהסבב הסמי-מלחמתי מול ארה"ב כשידה על העליונה, ו"מופע הטילים הבליסטיים", מוגבל ככל שהיה, עיצב מסר הרתעתי משכנע מול הנשיא טראמפ מחד גיסא, ומול מדינות המפרץ מאידך גיסא.

הצהרות מזכיר המדינה מייק פומפיואו ומזכיר ההגנה מרק אספר לפיהן ארה"ב "שיקמה את ההרתעה" מול איראן הינן לפיכך מוקדמות, ויש בהן כדי לטעת אשליה מסוכנת בעיני מדינות האזור בדבר סממני חולשה של ההנהגה האיראנית על השלכות האזוריות העשויות לנבוע מכך.

טוב תעשה ישראל אם תשכיל להטיל ספק בהערכה האופטימית המשודרת מושינגטון בכל הקשור לפעילות האיראנית המתמשכת בסוריה ובעיראק, במישרין או באמצעות מיליציות שיעיות הסרות למרות כח קודס. בממד המעשי יש להיזהר מזחיחות דעת מודיעינית העלולה להזין גישה מיליטנטית מבעבר כלפי הנוכחות האיראנית בסוריה, על בסיס ההנחה שאיראן תהיה עתה מרוסנת יותר בעקבות הריגת סולימאני.

יתר על כן, אגב פרסום עיקרי הערכת המודיעין לשנת 2020 הודגש כי אמ"ן ממליץ לדרג המדיני להגביר את התקיפות נגד הנוכחות האיראנית בסוריה, תוך ניצול השלכות הסתלקותו של סולימאני. המלצה מעין זו, אם אכן הועברה, היא בבחינת הימור מסוכן החורג מהפרמטרים המתודולוגיים של הערכת המודיעין. זוהי תובנה מבצעית שהיתכנותה המעשית, חזקה שתהיה תולדה של הערכת מצב של הדרג המדיני.

שומה על קהילת המודיעין הישראלית שתבסס הערכותיה על תרחישי קיצון מחמירים בכל הקשור לניתוח היכולות והכוונות האיראניות במזרח התיכון. די בכך שהאיראנים

סבורים כי עלה בידיהם להרתיע את ארה"ב מהסלמת המתיחות לאחר ירי הטילים הבליסטיים לעבר הבסיסים בעיראק.

שיגור הטילים והדיוק המרשים שהפגינו לצד ההרס הסביבתי העצום שנגרם בבסיס האווירי, חודשים ספורים לאחר התקיפה האיראנית הממוקדת ומעוררת ההשתאות על מתקני זיקוק הדלק בסעודיה, מקבעים במידה לא מעטה דימוי הרתעתי איראני שספק אם התערער כתוצאה מהתעוזה האמריקנית בעצם הריגת סולימאני.

ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להתבשם מהמסר האופטימי מדי המשודר מושינגטון, וחזקה שתמשיך במדיניות הזהירה והמחושבת שאפיינה את פעילותה הצבאית הכירורגית לסיכול ומניעת ההתבססות האיראנית בסוריה.

- אל"מ (מיל") ד"ר רפאל בוכניק-חן מומחה לענייני המזרח התיכון ויחסים בינלאומיים. שירת 26 שנים בחיל המודיעין. כיהן שלוש שנים במשרד ראש הממשלה ובמשרד הביטחון. כיום חוקר בכיר במרכז בס"א.